

Projektitiedote

Elokuu 2021

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

UEF | SPATiA
ALUE- JA KUNTATUTKIMUSKESKUS

NORRUM
expertise - reliability

MITÄ ON ÄLYKÄS SOPEUTUMINEN SUOMESSA? ÄLY-HANKE 2021-2022

Itä-Suomen yliopiston alue- ja kuntatutkimuskeskus SPATiA toteuttaa Mitä on älykäs sopeutuminen Suomessa? -tutkimushankkeen vuosina 2021–2022 yhdessä Norrum Oy:n ja kansainvälisen tutkimusryhmän kanssa.

Tutkimus luo tilannekuvan Suomen väestöltään vähenevien ja ikääntyvien alueiden ja kuntien muutoksen hallinnasta ja uusista mahdollisuuksista. Hankkeen rahoittaa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (VN TEAS).

Tässä projektitiedotteessa esitellään älykkään sopeutumisen käsitettä sekä SPATiAn ja Norrum Oy:n tutkimuksen käynnistysvaihetta.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

UEF | SPATiA
CENTRE FOR REGIONAL RESEARCH

NORRUM
expertise - reliability

Älykkään sopeutumisen taustaa

Tälle vuosituhannelle on ollut tyypillistä alueiden ja kuntien eritahtinen kehitys kasvun keskittyessä muutamille kaupunkiseuduille ja vastaavasti muiden alueiden menettäessä väestöään. Myös vanhuushuoltosuhteen nousu ja tulo- ja menokehityksen rakenteellisen epäsuhta huolestuttaa monia alueita.

Alueiden ja kuntien erilaistumisen ja eriarvoistumisen vähentämiseksi tarvitaan tutkimustietoa ja toimenpiteitä, jotta voidaan vahvistaa niiden mahdollisuuksia hyödyntää omaa kehittämispotentiaaliaan sekä luoda tasa-arvoiset mahdollisuudet yksilöille, yrityksille ja yhteisöille. Alueiden elinvoiman kannalta on tärkeää, että erityisesti väestöltään supistuvat ja ikääntyvät alueet ja kunnat oppivat hallitsemaan muutosta ja etsimään uusia mahdollisuuksia.

Väestön supistumisen taustalla on moniulotteisia talouteen ja hyvinvointiin vaikuttavia prosesseja.

Tällaisia prosesseja ovat talouden rakennemuutos sijaintihaitta ja periferisaatio. Myös resilienssi eli muutosjoustavuus on väestöään menettävien alueiden analysoinnissa entistäkin ajankohtaisempi COVID-19-pandemian vaikutusten takia. Pandemia ja muut ulkoiset kriisit vaikuttavat alueiden toimintakykyyn, joten on tärkeää selvittää, miten alueet pystyvät edistämään toimintakykyänsä älykkään sopeutumisen avulla.

Älykkään sopeutumisen ajattelutavan tuomisessa päätöksentekoon sekä älykkään sopeutumisen toteuttamisessa eri aluetasoilla on keskeistä selvittää, millainen ajattelutapa ja toimintamallitukisi parhaiten hallinnon eri tasojen politiikoiden valmistelutyötä ja päätöksentekoa sekä poikkihallinnollista yhteistyötä.

”Elämme aikakaudella, jossa maailmanlaajuiset ja paikalliset muutokset kietoutuvat yhteen. Keskeistä on tulkita ja ymmärtää näitä muutoksia ja niiden vaikutuksia. Älykäs sopeutuminen ei välttämättä ole uusi ajattelutapa kunnissa, mutta se voi olla ennestään tunnettujen asioiden yhdistämistä ja soveltamista uudella tavalla.”

Petri Kahila, Filosofian tohtori, talousmaantieteen dosentti, Itä-Suomen yliopiston alue- ja kuntatutkimuskeskus SPATiA

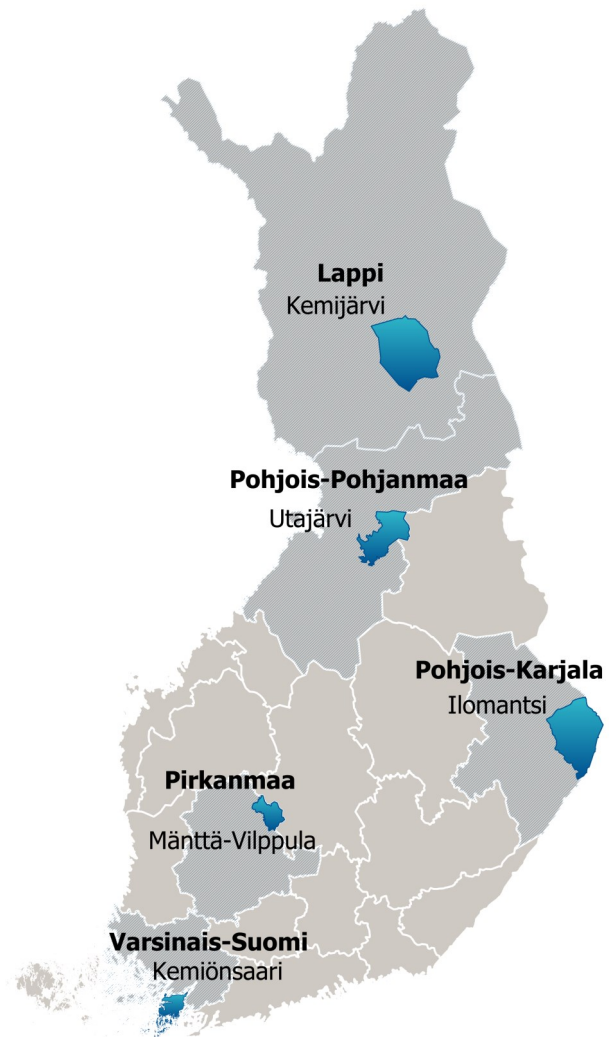

ÄLY-HANKE 2021-2022

Spatian ja Norrumin tutkimus koostuu neljästä osatehtävästä:

- 1) Synteesi alueellista eriytymistä, eriarvoistumista ja älykästä sopeutumista koskevista suomalaisista tutkimuksista
- 2) Selvitys älykkään sopeutumisen näkökulman soveltamista kansainvälisesti
- 3) Kartoitus älykkään sopeutumisen edellytyksistä, soveltamisen malleista ja ratkaisuista suomalaisessa yhteiskunnassa
- 4) Suositukset älykkään sopeutumisen toteuttamiseksi alueitasolla.

Älykkään sopeutumisen keinoja Suomen kunnissa ja maakunnissa kartoitetaan mm. kyselytutkimuksen, haastatteluiden ja työpajatyöskentelyn avulla.

Kartta 1. Hankkeen tapaustutkimuskunnat

Tapaustutkimuskunnat

Älykkään sopeutumisen analyysiä syvennetään kohdistamalla tutkimus kartassa 1. esitettyihin tapaustutkimuskuntiin ja niiden sijaintimaakuntiin. Kunnat ovat Kemijärvi, Utajärvi, Ilomantsi, Mänttä-Vilppula ja Kemiönnsaari. Kuntien valintaperusteina olivat väestömuutokset, viimeaikaiset strategiset ratkaisut, kehittämiskyvykyys ja -potentiaali sekä kuntien sijainti eri puolilta Suomea.

” Kohtaloonsa alistujia vai älykkäitä sopeutujia? ”

POLEMIKKI 27.11.2020 ([Artikkeli pienten kuntien selviytymisstrategioista](#))

Älykäs sopeutuminen kirjallisuudessa

Hankkeessa on käyty läpi tähänastista kansallista ja kansainvälistä älykkään sopeutumisen tutkimusta. Tämä on keskeinen osa tämän VN-TEAS -hankkeen synteesin osatehtävää. Seuraavaksi esitellään pääkohtia älykkään sopeutumisen määrittelyn ja mittaamisen analyysistä.

Määritelmät

Älykkäästi sopeutuvalla kunnalla on kasvusta riippumaton tulevaisuuden visio. Supistuvien alueiden suunnittelu ei voi perustua kasvun ideologiaan vaan kykyyn tunnistaa muutokset sekä kykyyn sovittaa toiminta muuttuneeseen tilanteeseen ja tarpeisiin sopivaksi.

Älykkäästi sopeutuvan kunnan strategian tavoitteena on sopeuttaa kunnan talous ja toiminta hallitusti vastaamaan väestö- ja tuloverorealliteettien mukaista taloudellista pohjaa.

Älykkäästi sopeutuva kunta tarkastelee kehitystään perinteisten näkökulmien—väestön ja talouden kasvun —ohella myös kuntalaistensa elämänlaadun näkökulmasta, joka koostuu mm. osallisuudesta, turvallisuuden tunteesta sekä ympäristön viihtyisyydestä. Tavoitteena on siis varmistaa nykyisten asukkaiden hyvinvointi, hyvä asuinympäristö sekä arjen sujuvuus.

Mittaaminen

Kirjallisuudesta on tunnistettavissa kolme yleisesti supistumisesta käytettyä mittaria:

1. Väestön väheneminen
2. Työpaikkojen väheneminen
3. Vapaiden asuntojen ja kiinteistöjen määrän kasvu

Todellisuudessa kuitenkin kasvavat ja supistuvat alueet muodostavat jatkumon, missä ainakaan kaikkia kuntia ei voi selkeästi luokitella joko kasvavaksi tai supistuvaksi.

Määrällisten mittareiden lisäksi älykästä sopeutumista on tarkasteltu myös laadullisin mittarein. Tähän mennessä tutkimuksissa on pääasiassa selvitetty, miten supistuvien alueiden, kaupunkien ja kuntien strategiat ottavat huomioon väestön vähenemisen ja sisältyykö niihin älykkään sopeutumisen toimenpiteitä.

Älykästä sopeutumista voi myös analysoida tilastollisilla menetelmillä. Aineisto- ja menetelmävalinnat eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä näin monimutkaista ilmiötä kuvattaessa.

”Kestävään kehitykseen tähtäävän aluekehittämisen näkökulmasta maaseutualueiden kehittyneisyyden mittaaminen pelkkien talousmuuttujien valossa on riittämätöntä, joten myös alueellisen kehittyneisyyden käsitteiden on uudistuttava.”

Teemu Makkonen, Yhteiskuntamaantieteen professori, Itä-Suomen yliopisto

Älykäs sopeutuminen: Kokemuksia Skotlannista

Miten älykkään sopeutumisen näkökulmaa on sovellettu Skotlannissa?

Skotlantia voi verrata Suomeen asukasmäärältään, maantieteeltään ja väestöllisiltä haasteiltaan. Skotlannin noin 5,5 miljoonasta asukkaasta suurin osa asuu kaupungeissa. Skotlannin syrjäiset alueet ovat harvaan asuttuja, joissa väestö ikääntyy ja vähenee.

Skotlannin hallitus julkaisi huhtikuussa 2021 kansallisen väestörakenteen strategiansa ”A

Scotland for the Future: The opportunities and challenges of Scotland's changing population”.

Skotlannin parlamentissa koettiin, että Brexitin aluevaikutukset, maahanmuuttorajoitukset ja vapaan liikkuvuuden päättymisen ovat uhka maan väestörakenteelle. Maan väkiluvun pelätään laskevan, nuorten muuttoliike kaupunkeihin odotetaan kasvavan ja Brexitin ajatellaan heikentävän muun muassa osaavan työvoiman saatavuutta.

Väestöstrategian **tavoitteita** ovat ikärakenteen sopeuttaminen perhepolitiikan avulla, väestön ikääntymiseen sopeutuminen parantamalla terveydenhuoltoa, ikääntyneiden elämänlaatua ja heidän taloudellista asemaansa, maahanmuuton lisääminen sekä paremman väestön alueellinen tasapainon saavuttaminen. Sen tavoitteena on tukea rakenteellisia muutoksia, jotka vahvistavat väestöään menettävien alueiden veto- ja pitovoimaa ja turvaavat niiden palveluja. Väestöstrategia pyrkii vähentämään kasvupainetta myös muuttovoittoalueilla. Tasapainoisen väestörakenteen saavuttamisessa painotetaan paikkaperustaista aluekehittämistä. Strategiassa mainitaan myös voittoa tavoittelemattomien ja yhteisöjen hyvinvointia edistävien julkisen sektorin organisaatioiden hajauttaminen maaseutualueille.

Skotlannin väestöstrategiassa ei ole sovellettu älykkään sopeutumisen käsitettä, mutta siinä on **älykkään sopeutumisen piirteitä**. Väestömuutosten lisäksi strategiassa otetaan huomioon työllisyys, yrittäjyys, asuminen, palvelut ja hyvinvointi. Skotlannissa on optimistinen suhtautuminen, että pitkään jatkunut poismuutto maaseutualueilta on mahdollista kääntää positiiviseksi kehittämällä edellä mainittuja seikkoja. Tätä optimismia puoltaa Skotlannin Suomea lyhyemmät välimatkat sekä se, että maaseutu ole yhtä syrjäinen kuin Suomessa.

Skotlannin väestöstrategiassa voisi olla **lähestymistapoja, joita olisi mahdollistaa soveltaa Suomessa** väestöltään ikääntyneillä ja vähenevillä alueilla. Se edellyttäisi käytänteiden ja politiikkakeinojen huolellista tulkintaa ja niiden asettamista oikeaan asiayhteyteen sekä hallinnalliseen kokonaisuuteen.

Lähde: Gabriela Palai, Pexels

Lähde: Laila-Gebhard, Pexels

Älykäs sopeutuminen Suomessa— Seuraavassa tutkimusvaiheessa huomioitavaa

Jo tutkimuksen käynnistysvaiheessa on tunnistettu joitakin keskeisiä asioita otettavaksi huomioon jatkossa sekä tulosten esittelyssä kunnille ja alueille.

Miten mittaamme älykästä sopeutumista?

Strategioiden tutkimisen sijaan laadullisissa mittareissa tulisi keskittyä enemmän toteutettujen toimenpiteiden tarkasteluun. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi palvelujen uudistaminen ja toimitilojen muuntaminen paremmin vähenevälle väestölle sopiviksi, kuntaorganisaation tehokkuuden parantaminen, kuntakuvan päivittäminen ja seudullisen yhteistyön vahvistaminen.

Älykkään sopeutumisen tutkiminen edellyttää monimenetelmällistä tutkimusotetta, jotta alueiden supistumista voidaan tarkastella moniulotteisesta näkökulmasta. Suomessa toteutetut kuntakyselyt älykkään sopeutumisen teemoista ovat kohdistuneet pääasiassa kuntapäätäjiin. Kuntalaisten hyvinvointia on kartoitettu vähemmän.

Tästä syystä älykkään sopeutumisen tietoperustan aukkopaikat ovat pääasiassa laadullisessa tiedossa. Onnistuneita käytännön esimerkkejä on tuotava enemmän ja selkeämmin esiin.

Lähde: Oliver Darny, Pexels

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

UEF | SPATiA
CENTRE FOR REGIONAL RESEARCH

NORRUM
expertise - reliability

Alue- ja kuntatutkimuskeskus **SPATiA** on Itä-Suomen yliopistossa toimiva soveltavaan tutkimukseen, arviointeihin ja aluekehittämiseen erikoistunut yksikkö. Spatia tekee tutkimuksia ja selvityksiä sekä tuottaa asiantuntijapalveluja valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen kehitystyön tarpeisiin. Toimeksiannot toteuttaa yliopiston monipuolinen ja korkeatasoinen asiantuntijaverkosto. Spatian asiakkaita ovat erilaiset kehittämisorganisaatiot, kunnat ja valtionhallinto. Spatia on mukana myös kansainvälisissä tutkimusohjelmissa ja arviointitehtävissä.

Norrum on vuonna 1993 perustettu asiantuntijayritys, jolla on toimipisteet Helsingissä ja Rovaniemellä. Norrum on osallistunut lukuisiin alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin aluekehitys- ja innovaatioprojekteihin mukaan lukien EU-projektit, kansainväliset yhteisprojektit ja arviointiprojektit. Norrumilla on pitkäaikainen kokemus innovaatio- ja yritystoiminnan kehittämishankkeista, erityisosaamista aluekehityksestä Pohjoismaissa sekä laaja aluekehityksen ja innovaatioiden toimija- ja asiantuntijaverkosto.

Projektitiedote, elokuu 2021

Lue lisää:

[European shrinking rural areas: Key messages for a refreshed long-term vision | Copus | TERRA: Revista de Desarrollo Local](#)

[Blogi: Tieto käyttöön! Skotlannin väestöstrategialla pyritään vaikuttamaan väestön vähenemiseen ja ikääntymiseen](#)

[ÄLY-Hankkeen kotisivut](#)

Ota yhteyttä:

Projektipääällikkö

Petri Kahila

petri.kahila@uef.fi

NORRUM
expertise - reliability

UEF | SPATiA
CENTRE FOR REGIONAL RESEARCH

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

UEF | SPATiA
CENTRE FOR REGIONAL RESEARCH

NORRUM
expertise - reliability